

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПІВ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА В АПЕЛЯЦІЙНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Організація судової влади в Україні побудована на демократичних засадах відправлення правосуддя. Основним Законом кожному гарантовано право на оскарження в суді рішень, дій або бездіяльності органів державної влади, а також закріплено основні принципи на яких будуються здійснення судочинства. Варто зауважити, що не існує єдиного підходу до визначення принципів цивільного процесуального права але об'єктивно компілюючи основні думки, дане поняття можна сформулювати наступним чином – це закріплені у нормах основні засади, що відображають специфіку та зміст цивільного процесуального права. Щодо класифікації принципів цивільного процесуального права можна сказати, що їх існує безліч, і кожна нова не виключає існування попередньої, вони не суперечать одна одній та, більш того, вони можуть бути використані у сукупності, доповнюючи одна одну.

Отже, в Україні правосуддя визначається як форма здійснення судової влади, побудована на засадах реалізації права на судовий захист. Відповідно до п. 8 ч. 1 ст. 129 Конституції України одним із фундаментальних принципів правосуддя є забезпечення права на апеляційний перегляд справи [1]. Відтак, слід розглянути питання застосування основоположних принципів цивільного процесуального права в апеляційному провадженні.

При здійсненні правосуддя суддя є незалежним та керується верховенством права. Даний принцип має першочергове значення для процесуального права, оскільки здійснення правосуддя є найбільш поширеною формою правозастосування в державі. Як зазначено в ст. 10 ЦПК України, суд вирішує справи у відповідності до Конституції України, законів України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Суд застосовує інші нормативно-правові акти, прийняті відповідним органом на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що встановлені Конституцією та законами України [2].

Одним із суттєвих елементів принципу верховенства права є принцип правової визначеності. Цей європейський принцип є складовою права, його правового регулювання, крім того, він зобов'язує щоб ухвалене судом рішення з будь-якого питання вважалось остаточним тобто, вимагає дотримання принципу остаточності судового рішення. Це означає, що жодна зі сторін не має право домагатися перегляду остаточного і чинного судового рішення просто із метою поновлення розгляду та прийняття нового рішення в справі. Повноваження вищих судів з перегляду справ та перевірки судових рішень має здійснюватися з метою виправлення судових помилок і неналежного здійснення правосуддя, а не для того, щоб проводити новий розгляд справи. В його основі

лежить відоме з римського права положення *res judicata* («вирішена справа»), відповідно до якого остаточне рішення правомочного суду, яке вступило в силу, є обов'язковим для сторін і не може переглядатись. Іншими словами, цей принцип гарантує остаточність рішень. Принцип правової визначеності, зокрема, вимагає, щоб судові рішення, що набрало законної сили переглядалось лише у виняткових випадках.

Наступний важливий принцип при апеляційному перегляді справ є принцип рівності усіх учасників судового процесу перед законом і судом, що являє собою основу сучасної концепції справедливого правосуддя. Для кожної людини у правовій державі, насамперед, важливо мати доступ до правосуддя і можливість вільно, швидко, безперешкодно реалізувати право на судовий захист, зокрема й при апеляційному оскарженні, незалежно від належності до певної соціальної групи або інших персональних характеристик особи. Крім того, він є одним із проявів загальноправового принципу верховенства права, адже сторони у цивільному процесі знають, якими процесуальними правами наділені як вони, так і їхні процесуальні супротивники. Учасники справи є рівними перед законом та судом не тільки в своїх правах, а є рівними і в своїх процесуальних обов'язках.

Здійснення правосуддя в Україні, як передбачено ст. 125 Конституції України та ст. 17 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», провадиться у відповідності до принципів спеціалізації, територіальності та інстанційності.

Згідно принципу спеціалізації в Україні діють суди загальної юрисдикції та Конституційний Суд України. Принцип спеціалізації, згідно зі ст. 18 вищевказаного Закону передбачає, що суди загальної юрисдикції спеціалізуються на розгляд цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ, а також справ про адміністративні правопорушення.

Принцип територіальності забезпечує територіальне розмежування компетенції судів загальної юрисдикції і зумовлений потребою доступності правосуддя на всій території України. Принцип територіальності передбачає створення системи судів, юрисдикції яких поширюється на відповідну територію.

Система інстанцій робить можливим послідовний перегляд цивільних справ різними судами. Це визнано необхідним у зв'язку зі встановленням нагляду за діяльністю всіх судів для забезпечення однакового тлумачення і застосування ними законів, оскільки відсутність однаковитості в судовій практиці руйнує єдність державного правопорядку, послаблює силу закону і підриває принцип рівності всіх громадян перед законом і судом.

Відтак, апеляційні суди діють як суди апеляційної інстанції, а у випадках, визначених процесуальним законом, – як суди першої інстанції. Апеляційними судами з розгляду цивільних і кримінальних справ, а також справ про адміністративні правопорушення є апеляційні суди, які утворюються в апеляційних округах (ст. 26 вказаного Закону).

Також, одними із найважливіших демократичних принципів здійснення правосуддя є принцип диспозитивності цивільного судочинства та змагальності сторін. Вирішення завдань цивільного судочинства

неможливо без повного, всебічного, об'єктивного дослідження фактичних матеріалів справи, які лежать в основі законного і обґрунтованого рішення у справі, що відповідає як приватним, так і публічним інтересам. Диспозитивність в апеляційному провадженні проявляється насамперед у тому, що учасники справи мають право подати апеляційну скаргу на судові рішення, ухвалені судом першої інстанції, яке, на їх думку, є незаконним і (або) необґрунтованим, більш того, суд апеляційної інстанції обмежений доводами та вимогами апеляційної скарги, з цього випливає, що суд апеляційної інстанції переглядає справу та перевіряє законність та обґрунтованість рішення суду першої інстанції в обсязі, який визначається скаржником (за деякими винятками). Змагальність же проявляється, насамперед, при подачі відзиву на апеляційну скаргу, в якому обґрунтовуються заперечення щодо змісту вимог апеляційної скарги.

Новелою цивільного процесуального законодавства є запровадження принципу пропорційності цивільного судочинства, який можна визначити, як загальну вимогу, що забезпечує право сторін процесу визначити порядок розгляду справи відповідно та співрозмірно розміру позовних вимог судовим витратам, що вони очікують понести, та можливого строку розгляду справи судом. Зміст цього принципу в апеляційному провадженні повинен реалізовуватися при підготовці справи до апеляційного розгляду щодо вирішення питань за клопотанням учасників справи, при розгляді апеляційної скарги без повідомлення учасників справи, при вирішенні питання про поновлення строків на апеляційне оскарження тощо.

Принцип гласності та відкритості судового розгляду передбачений ст. ст. 7-8 ЦПК України, а також ст. 129 Конституції України є одним з найважливіших засад здійснення правосуддя в Україні. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» ст. 11 передбачає, що ніхто не може бути обмежений в праві на отримання в суді усної або письмової інформації про результати розгляду його судової справи; розгляд справи проходить відкрито, окрім випадків встановлених ЦПК України; особи присутні в залі судового засідання, представники засобів масової інформації можуть проводити у залі судового засідання фотозйомку, відео- та аудіозапис з використанням портативних відео- та аудіо технічних засобів без отримання окремого дозволу суду, але з обмеженнями врахованими ЦПК України; інформація про суд, який розглядає справу, сторони спору та предмет позову, дату надходження апеляційної скарги тощо, а також рух справи з одного суду до іншого є відкритою та має бути невідкладно оприлюдненою на офіційному веб-порталі судової влади України, крім випадків, установлених законом [3].

Отже, можна сміливо говорити про те, що принципи цивільного процесуального права як категорія постійно розвивались під впливом різних векторів. Вони динамічно змінювались разом із кодифікаціями процесуального законодавства. Євроінтеграційні процеси, що відбуваються в нашій державі, змінили підхід до розуміння концепції верховенства права. Так, верховенство права охоплює такі принципи як: законність, правова визначеність, остаточність судового процесу (*res judicata*), принцип рівності усіх учасників судового процесу перед

законом і судом. Окрім принципу верховенства права в апеляційному провадженні вагому роль відіграють і такі принципи судочинства, як принцип територіальності, спеціалізації та інстанційності. Поряд із вищезазначеними принципами, також важливими принципами, що реалізуються в апеляційному провадженні, є принципи змагальності та диспозитивності, гарантією реалізації яких є забезпечення оптимального балансу прав і обов'язків учасників справи і суду у змагальному процесі не тільки в суді першої інстанції, але й в стадії апеляційного провадження. Відповідно до принципу гласності та відкритості судового процесу, розгляд справ у судах апеляційної інстанції проводиться усно і відкрито та здійснюється державною мовою. Належної уваги, також, приділено дослідженню принципу пропорційності, який є новим у цивільному процесуальному законодавстві України.

Список використаної літератури:

1. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40-42. – Ст. 492.
3. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 41. – Ст. 529.

Ключові слова: апеляційне провадження, апеляційний перегляд справ, принципи цивільного процесуального права, верховенство права.

Ключевые слова: апелляционное производство, апелляционный пересмотр дела, принципы гражданского процессуального права, верховенство права.

Key words: appeal proceedings, appeal review of cases, principles of civil procedural law, the rule of law.

СТОЯНОВА ТЕТЯНА АНАТОЛІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри цивільного процесу, кандидат юридичних наук, доцент*

ЕЛЕКТРОННЕ СУДОЧИНСТВО В ОКРЕМОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Судочинство у формі електронного правосуддя є одним із ключових аспектів електронної демократії як складової інформаційного суспільства.

У 2003 р. в Женеві було прийнято Декларацію принципів «Побудова інформаційного суспільства – глобальне завдання в новому тисячолітті» [1], в якій було заявлено, серед іншого, про спільне прагнення і рішучість країн-учасниць з'їзду побудувати інформаційне суспільство, орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх та спрямоване на розвиток. Крім того, було зазначено, що інформаційно-